

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Декан факультету
педагогіки і психології
_____ Т.О. Олефіренко

«08» вересня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ДИТЯЧА

ступеня магістра, 1.10

(на базі вищої освіти непрофільних
спеціальностей) спеціальності «Дошкільна
освіта»

галузь знань 01

Освіта/Педагогіка

спеціальність 012

Дошкільна освіта

Шифр за навчальним планом: ПП01

Київ 2021

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми, затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова «27» квітня 2017 року, протокол №10.

Розробник програми: Гальченко В.М., кандидат психологічних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри
педагогіки і психології дошкільної освіти
«30» серпня 2021 р., протокол №1

Завідувач кафедри

проф. Цветкова Г.Г.

I. Опис дисципліни
Шифр дисципліни ПП02

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань 01 Освіта	Кількість кредитів – 3		<p>Методи навчання: словесні – лекція, пояснення, бесіда; практичні – виконання практичних завдань, розробка схем, таблиць; самостійне вивчення теоретичного матеріалу, конспектування джерел та їх аналіз, розробка структурно-логічних схем, таблиць.</p> <p><i>Методи та форми дистанційного навчання</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - система Moodle https://moodle.npu.edu.ua/course/view.php?id=4874 - інтернет-конференція Google Meet. <p>Форми поточного контролю: лекція (традиційна, проблемна, лекція-диспут), семінари, практичні та лабораторні заняття, модульні контрольні роботи, колоквиум.</p> <p>Форма підсумкового контролю: Екзамен (тести\завдання в системі Moodle)</p>
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»	Загальна кількість Годин – 90		
Освітній ступінь Магістр	<i>Денна</i>	<i>Заочна</i>	
	Лекції:		
	-	6	
Нормативна	Семінарські заняття:		
	-	4	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом 2020	Лабораторні заняття:		
	-	-	
Семестр I	Індивідуальна робота:		
	-	-	
Тижневе навантаження: - аудиторне: - - самостійна робота: -	Самостійна робота:		
	-	80	
Мова навчання – українська	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
	-	1/8	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – надання студентам необхідних теоретичних знань з дитячої психології з подальшим використанням набутих знань та умінь на практиці при взаємодії з дітьми на основі врахування їх вікових та індивідуально-психологічних особливостей.

Завдання: формування у студентів такої педагогічної позиції, за якої дитина сприймається як самоцінна й неповторна особистість, здатна до волевиявлення та ініціативи; вироблення у студентів уміння розпізнавати й підтримувати педагогічно значущі прояви активності дитини, спрямовувати їх у належному руслі, спиратись на бажання та інтереси вихованців при формуванні в них початкових уявлень та чимдалі складніших знань про оточуюче, озброювати дітей навичками ефективного спілкування й діяльності.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<ul style="list-style-type: none"> <i>Знати:</i> основні наукові засади вивчення психології дитини, принципи та методи дитячої психології; <i>Вміти:</i> аналізувати психологічні особливості дітей різного віку; виявляти психологічні новоутворення; визначати психологічні особливості спілкування та діяльності дітей;	<i>Здатність</i> виробляти власне бачення діяльності сучасного практичного психолога в галузі освіти на основі аналізу надбань світової психології; систематизувати базові уявлення про принципи та методологію сучасної дитячої психології, про закономірності та особливості психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу
2.	<i>Знати:</i> психологічні та вікові особливості дітей раннього та дошкільного віку. <i>Вміти:</i> аналізувати різні психологічні підходи до вивчення психіки дитини, добирати доцільні засоби дослідження дітей дошкільного віку.	<i>Здатність</i> до реалізації різноманітних психологічних підходів та концепцій у практичній діяльності з дітьми; визначати стратегічні цілі, завдання та концепцію діяльності практичного психолога в освітянській галузі
3.	<i>Знати:</i> особливості застосування методів діагностики та корекції психічного розвитку дитини дошкільного віку; <i>Вміти:</i> здійснювати діагностику загальних інтелектуальних здібностей дитини, її креативності, рис особистості, індивідуальної свідомості, самосвідомості, мотивації, рівня домагань, психічних станів,	<i>Здатність добирати та</i> застосовувати сучасні методи діагностики та корекції різних психологічних явищ у дітей дошкільного віку

	міжособистісних відносин; проводити тестове обстеження; інтерпретувати отримані результати, надавати конкретні рекомендації щодо профілактики та корекції відхилень у розвитку та поведінці дитини.	
--	---	--

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб	Інд	с.р.		л	С	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Загальні засади дитячої психології.												
Тема 1. Предмет та основні поняття дитячої психології.							8	1	-			7
Тема 2. Принципи і методи дитячої психології.							8	1	-			7
Тема 3. Періодизація та основні детермінанти психічного розвитку дитини.							7	-	1			6
Разом за змістовим модулем 1							23	2	1			20
Змістовий модуль 2. Психічний розвиток дитини раннього та дошкільного віку в різних видах діяльності.												
Тема 1. Основні закономірності психічного розвитку у дитинстві.							9	1	-			8
Тема 2. Особливості розвитку спілкування дорослого з дитиною у дошкільному віці.							8	-	-			8
Тема 3. Психологічні							9	1	-			8

особливості ігрової діяльності в дошкільному віці.												
Тема 4. Психологічні особливості побутової діяльності в ранньому та дошкільному віці. Характеристика образотворчої діяльності дошкільників.							7	-	1			6
Разом за змістовим модулем 2							33	2	1			30
Тема 1. Розвиток уваги та мовлення дитини від народження до 7 років.							5	-	-			5
Тема 2. Розвиток пам'яті та уяви дошкільників							6	-	1			5
Тема 3. Розвиток мислення дитини від народження до 7 років.							6	1	-			5
Тема 4. Становлення самосвідомості дошкільника.							6	1	-			5
Тема 5. Темперамент та характер у дошкільному віці. Розвиток здібностей дошкільників.							6	-	1			5
Тема 6. Психологічна готовність дитини до системного навчання в школі.							5	-	-			5
Разом за змістовим модулем 3							34	2	2			30

Усього годин							90	6	4	-	-	80
--------------	--	--	--	--	--	--	-----------	----------	----------	----------	----------	-----------

IV. Зміст дисципліни

№ п/п	4.1. Назва модулів, тем та їх зміст	Кількість годин	
		Всього	В т. ч. лекцій
I	Змістовий модуль 1. Загальні засади дитячої психології.	30	2
	Тема 1: Предмет та основні поняття дитячої психології. Предмет і структура дитячої психології як науки. Поняття, що характеризують онтогенез людини: дозрівання, розвиток, формування, становлення, навчання, виховання. Основні закономірності психічного розвитку людини. Передумови, умови і рушійні сили психічного розвитку дитини.		1
	Тема 2: Принципи і методи дитячої психології. Принципи вивчення психіки дитини. Класифікація методів дитячої психології. Спостереження як метод дитячої психології. Експеримент у дитячій психології. Методи бесіди та вивчення продуктів діяльності дітей. Вивчення психічних особливостей дитини педагогом.		1
	Тема 3: Періодизація та основні детермінанти психічного розвитку дитини. Роль біологічних і соціальних факторів у психічному розвитку дитини. Поняття віку та характеристика його у психології. Проблема вікової періодизації психічного та особистісного розвитку дитини. Вікова періодизація психічного розвитку дитини від народження до початку навчання у школі.		
II	Змістовий модуль 2. Психічний розвиток дитини раннього та дошкільного віку в різних видах діяльності.	30	2
	Тема 4: Основні закономірності психічного розвитку у дитинстві. Особливості психічного розвитку в дитинстві. Психічний розвиток новонародженої дитини. Психічний розвиток дитини першого року життя. Психічний розвиток дитини раннього віку. Психічний розвиток дитини від 3 до 7 років.		1

№ п/п	4.1. Назва модулів, тем та їх зміст	Кількість годин	
		Всього	В т. ч. лекцій
	<p>Тема 5: Особливості розвитку спілкування дорослого з дитиною у дошкільному віці.</p> <p>Онтогенез спілкування як найважливіший фактор психічного розвитку дошкільника. Форми спілкування дорослого і дитини в дошкільному віці. Модель оптимального спілкування педагога з дитиною. Роль експресивних засобів у спілкуванні дитини й дорослого.</p>		
	<p>Тема 6: Психологічні особливості ігрової діяльності в дошкільному віці.</p> <p>Розвиток гри у дитини до 3-х років. Особливості сюжетно-рольової гри дошкільника. Природа сюжетно-рольової гри дошкільника. Поняття про сюжет та зміст сюжетно-рольової гри. Роль та ігрові дії дошкільника як центральний компонент сюжетно-рольової гри. Значення ігрових предметів для забезпечення уявної ситуації у грі. Взаємовідносини дошкільників у грі. Класифікація дитячих ігор. Характеристика творчих ігор дошкільника. Характеристика дитячих ігор з правилами.</p>		1
	<p>Тема 7: Психологічні особливості побутової діяльності в ранньому та дошкільному віці. Характеристика образотворчої діяльності дошкільників.</p> <p>Особливості побутової діяльності у дитини немовлячого віку. Характеристика побутової діяльності дитини раннього віку. Побутова діяльність у дошкільному віці. Зародження образотворчої діяльності у дитини до 3-х років. Розвиток образотворчої діяльності дошкільника. Особливості малюнка дошкільника. Зв'язок малювання із грою та мовленням дитини.</p>		
Ш	<p>Змістовий модуль 3. Особливості розвитку психічних процесів дитини дошкільного віку та формування особистості дошкільника.</p>	30	2
	<p>Тема 8: Розвиток уваги та мовлення дитини від народження до 7 років.</p> <p>Види уваги у дошкільному дитинстві. Особливості уваги дитини немовлячого віку. Розвиток уваги у ранньому дитинстві. Досягнення у розвитку уваги в дошкільному віці (3–6 р.). Психолого-педагогічні умови розвитку уваги дошкільника. Розвиток мовлення в немовлячому віці. Особливості мовлення дитини раннього віку. Характеристика мовлення дитини дошкільного віку.</p>		
	<p>Тема 9: Розвиток пам'яті та уяви дошкільників.</p> <p>Особливості пам'яті дитини раннього віку.</p>		1

№ п/п	4.1. Назва модулів, тем та їх зміст	Кількість годин	
		Всього	В т. ч. лекцій
	Розвиток видів пам'яті дитини з 3 до 7 років. Виникнення елементів довільності пам'яті. Керівництво розвитком пам'яті. Зародження уяви в ранньому дитинстві. Особливості розвитку уяви у дошкільному віці. Уява в молодшому та середньому дошкільному віці. Уява старшого дошкільника. Психолого-педагогічні умови розвитку уяви дошкільника.		
	Тема 10: Розвиток мислення дитини від народження до 7 років. Розвиток мислення у немовлячому віці. Характеристика мислення дитини раннього віку. Основні лінії у розвитку мислення дошкільника. Психолого-педагогічні умови розвитку мислення.		
	Тема 11: Становлення самосвідомості дошкільника. Розвиток передумов самосвідомості у немовлячому віці. Розвиток самосвідомості в ранньому дитинстві. Розвиток самооцінки у дошкільника.		
	Тема 12: Темперамент у дошкільному віці. Розвиток здібностей дошкільників. Психофізіологічні особливості темпераменту у дітей від народження до семи років. Характеристика дітей з різними типами темпераменту. Врахування типів темпераменту дітей у їх вихованні. Становлення передумов розвитку здібностей у дітей раннього віку. Розвиток здібностей у дошкільника. Психологічні особливості ранньої обдарованості.		1
	Тема 13: Психологічна готовність дитини до системного навчання в школі. Соціальна ситуація розвитку дитини при переході із дитячого закладу в школу. Мотиваційна готовність дитини до шкільного навчання. Пізнавальна готовність дошкільника до систематичного навчання. Вольова готовність дитини виконувати вимоги школи. Емоційна готовність дошкільника до входження у систему взаємовідносин шкільного середовища.		

4.1. Плани семінарських занять

Тема 1. Предмет і основні поняття дитячої психології. Короткий огляд історії та сучасного стану дитячої психології

Мета: сформувати у студентів цілісне уявлення про дитячу психологію як науку, її структуру; розкрити основні поняття дисципліни (онтогенез, дозрівання, розвиток, формування, становлення, навчання, виховання); дослідити основні закономірності

психічного розвитку дитини, виявити його передумови та рушійні сили; здійснити короткий огляд історії та сучасного стану дитячої психології.

Ключові слова: предмет науки, структура дисципліни, онтогенез, дозрівання, розвиток, формування, становлення, навчання, виховання, гетерохронність, асинхронність, стадіальність, біологічні чинники, соціальні чинники розвитку психіки, диференціація та інтеграція психічних процесів, пластичність психіки.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Предмет і структура дитячої психології.
2. Поняття, що характеризують онтогенез дитини (дозрівання, розвиток, формування, становлення, навчання, виховання).
3. Основні закономірності психічного розвитку дитини.
4. Зародження знань щодо психічного розвитку дитини у філософії та природознавстві.
5. Дитяча психологія у Радянському Союзі.
6. Дитяча психологія в Україні.
  - 6.1. Передісторія дитячої психології в Україні.
  - 6.2. Розвиток дитячої психології в Україні у XIX-XX ст.
7. Основні теорії психічного розвитку дитини за кордоном.

Література:

1. Вікова психологія : [Навч. посібник] / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – С. 5-7, 10-39.
2. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии / Л.С. Выготский. – СПб. : СОЮЗ, 1997. – 224 с.
3. Кучинська І. О. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка / І.О. Кучинська. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2002. – 104 с.
4. Павелків Р. В. Дитяча психологія : [Навч. посіб.] / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – К. : Академ-видав, 2008. – 432 с.
5. Приходько Ю. О. Дитяча психологія : Нариси становлення та розвитку / Ю.О. Приходько. – К. : Міленіум, 2003. – 192 с.
6. Савчин М. В. Вікова психологія : [Навчальний посібник] / М.В. Савчин, Л.В. Василенко. – Дрогобич : Видавн. фірма «Відродження», 2001. – 287 с.
7. Сковорода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. – К.: Наукова думка, 1983. – 542 с.
8. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии // Избр.пед.соч.: В 2 т. – М.: Педагогика, 1974. – Т. 1. – С. 354–385.40

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Розкрити структуру дитячої психології (скласти блок-схему).

Завдання 2. Розкрити зміст основних понять дитячої психології (навести приклади).

Завдання 3. Дати характеристику закономірностей психічного розвитку і дитинства (скласти таблицю).

Завдання 4. Здійснити екскурс в історію дитячої психології (скласти таблицю, яка відображає розвиток психологічних знань в Радянськоу Союзі та в Україні).

Завдання 5. Підготувати реферат на тему «Основні теорії психічного розвитку дитини за кордоном».

Вимоги до реферату:

1. У рефераті необхідно розкрити суть проблеми, що розглядається, дати визначення основних понять, огляд стану проблеми і основних підходів до її вивчення, викласти свій погляд на проблему, зробити ґрунтовні висновки.
2. СТРУКТУРА реферату:
  - Титульна сторінка
  - Зміст реферату
  - Вступ (актуальність проблеми)
  - Основна частина
  - Висновки, рекомендації
  - Список використаної літератури
3. У процесі написання реферату слід використовувати різні наукові та науково-популярні видання (монографії, наукові збірники, наукові журнали, часописи тощо). Список літератури повинен містити не менше п'яти опрацьованих джерел.
4. Обсяг реферату – 10 аркушів рукописного або друкованого тексту (формат А-4).
5. Реферат зараховуватиметься за результатами виступу студента.

Тема 2. Принципи і методи дитячої психології

Мета: дати студентам знання про основні принципи дитячої психології як науки; дати характеристику методам дитячої психології згідно з класифікацією на групи: організаційні методи, емпіричні, допоміжні, діагностичні, методи математичної статистики; розкрити особливості організації та проведення природного експерименту у процесі дослідження психіки дитини дошкільного віку.

Ключові слова: принцип, метод, організаційні методи, емпіричні методи, допоміжні методи, спостереження, природний експеримент, лабораторний експеримент, бесіда, вивчення продуктів діяльності.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Принципи вивчення психіки дитини.
2. Класифікація методів дитячої психології.
3. Спостереження як метод дитячої психології.
4. Експеримент у дитячій психології.
5. Методи бесіди та вивчення продуктів діяльності дітей.

Література:

1. Басов М. Я. Избран. психологические произведения / Под ред. В. Н. Мясищева, В. С. Мерлина. – Педагогика, 1975. – 432 с.
2. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка. – К.: Радянська школа, 1976.
3. Запорожец А. В. Избр. психол. труды в 2 т. – М.: Педагогика, 1986.

4. Коментар до базового компонента дошкільної освіти в Україні: Науково-метод. посібник / Наук. ред. О. Л. Кононко. – К.: Редакція ж-лу «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
5. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – 356 с.
6. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічних досліджень. – НДП, 1990. – 240 с.
7. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку / Плохій З. П., Кулачківська С. Є., Ладивір С. О., Пироженко Т. О. та ін. – К.: АПНУ, Ін-т проблем виховання. – 286 с.
8. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. – К.: Академ-видав, 2008. – 432 с.
9. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс, 1997. – 383 с.
10. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр «Академия», 1997. – С. 3-28.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Розкрити принципи дитячої психології (написати есе на тему «Основний принцип моєї майбутньої педагогічної діяльності – «Не зашкодь!»).

Завдання 2. Дати характеристику класифікації методів дитячої психології (скласти блок-схему).

Завдання 3. Охарактеризувати спостереження та експеримент в дитячій психології (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 4. Охарактеризувати допоміжні методи дитячої психології (скласти схему аналізу продуктів дитячої діяльності).

Тема 3. Періодизація психічного розвитку дитини

Мета: розкрити сутність поняття «вік» у психології, дати характеристику параметрам віку за Л.С. Виготським; охарактеризувати вікову періодизацію психічного розвитку людини за Е.Еріксоном; ознайомити з класичною періодизацією психічного розвитку дитини від народження до закінчення школи (Д.Б. Ельконін, Л.І. Божович).

Ключові слова: вік, хронологічний вік, соціальний вік, біологічний вік, психологічний вік, психологічний час, параметри віку, соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності, новоутворення віку, вікова періодизація.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Поняття віку та характеристика його у психології
2. Проблема вікової періодизації психічного і особистісного розвитку
3. Вікова періодизація психічного розвитку дитини від народження до закінчення школи

Література:

1. Вікова психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. – К.: Просвіта, 2001. – С. 5–7, 10-39.
2. Выготский Л. С. История развития высших психических функций. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 6.
3. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 467 с.
4. Моргун В. Ф., Ткачева Н. Ю. Проблема периодизации развития личности в психологии. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 84 с.
5. Эльконин Д. Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте // Вопросы психологии. – 1971. – № 4.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Дати характеристику віку у психології (підготувати методики діагностики наявного біологічного віку особистості у співвідношенні з хронологічним віком).

Завдання 2. Здійснити історичний огляд існуючих вікових періодизацій психічного та особистісного розвитку (підготувати наукову доповідь).

Завдання 3. Охарактеризувати вікову періодизацію психічного розвитку дитини від народження до закінчення школи за параметрами віку, висунутими Л.С. Виготським (скласти таблицю).

Завдання 4. Охарактеризувати провідні види діяльності дитини від народження до 18 років (скласти блок-схему).

Методичні поради до підготовки наукової доповіді:

Наукова доповідь має містити наступні структурні компоненти:

- актуальність обраної теми,
- мета та завдання дослідження,
- останні наукові розвідки з даної проблематики з означенням прізвищ авторів,
- виклад основного матеріалу,
- висновки та перспективи подальших досліджень.

Тема 4. Основні закономірності психічного розвитку у дитинстві

Мета: дати студентам знання про особливості психічного розвитку дитини – новонародженого, немовляти, дитини раннього віку, дошкільника; сформулювати цілісне уявлення про динаміку розвитку психіки дитини упродовж дошкільного дитинства.

Ключові слова: психічний розвиток, новоутворення віку, новонароджена дитина, немовля, дитина раннього віку, дитина дошкільного віку, психологічні особливості.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Особливості психічного розвитку в дитинстві
2. Психічний розвиток новонародженої дитини
3. Психічний розвиток дитини першого року життя
4. Психічний розвиток дитини раннього віку

5. Психічний розвиток дитини від 3 до 7 років

Література:

1. Басов М. Я. Избран. психологические произведения / Под ред. В. Н. Мясищева, В. С. Мерлина. – Педагогика, 1975. – 432 с.
2. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
3. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад школа, 1991. – 368 с.
4. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад школа, 1991. – 221 с.65
5. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 30–70
6. Морфофункциональное созревание основных физиологических систем организма детей дошкольного возраста / Под ред. М. В. Антроповой, М. М. Кольцовой. – М.: Педагогика, 1983. – 160 с.
7. Непомнящая Н. И. Становление личности ребенка 6-7 лет. – М.: Педагогика, 1992. – 160 с.
8. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс, 1997. – 383 с.
9. Субботский Е. В. Ребенок открывает мир. – М.: Просвещение, 1991. – 207 с.
10. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / Под ред. А. В. Запорожца. – М.: Просвещение, 1976. – 96 с.
11. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр «Академия», 1997. – С. 28–41.
12. Шаграева О. А. Детская психология. Теоретический и практический курс. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 368 с. – С. 208–231.
13. Эльконин Д. Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Розкрити особливості психічного розвитку в дитинстві (створити блок-схему).

Завдання 2. Дати характеристику психічному розвитку новонародженого і немовляти (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 3. Охарактеризувати психічний розвиток дитини раннього віку та дошкільника (скласти порівняльну таблицю).

Тема 5. Особливості розвитку спілкування дошкільника з дорослими та ровесниками

Мета: дати студентам знання про психологічні особливості спілкування дитини дошкільного віку з дорослим та ровесниками; дати характеристику основних форм спілкування дошкільника з дорослим: ситуативно-особистісна, ситуативно-ділова, позаситуативно-пізнавальна, позаситуативно-особистісна; охарактеризувати модель оптимального спілкування дорослого з дитиною дошкільного віку; розкрити значення експресивних засобів у процесі спілкування; розкрити форми спілкування дошкільника з

ровесниками (емоційно-практична, ситуативно-ділова, позаситуативно-ділова) та значення такого спілкування у житті дитини.

Ключові слова: спілкування, форми спілкування, ситуативно-особистісне, ситуативно-ділове, позаситуативно-пізнавальне, позаситуативно-особистісне спілкування, експресивні засоби; емоційно-практична, ситуативно-ділова, позаситуативно-ділова форми спілкування.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Онтогенез спілкування як найважливіший фактор психічного розвитку дошкільника
2. Форми спілкування дорослого і дитини в дошкільному віці
3. Модель оптимального спілкування педагога з дитиною
4. Роль експресивних засобів у спілкуванні дитини й дорослого
5. Порівняльна характеристика спілкування дошкільника з дорослим та ровесниками.
6. Форми спілкування дитини з ровесниками.

Література:

1. Воспитание гуманных чувств у детей / Под ред. Л. Н. Проколиенко, В. К. Котырло. – К.: Рад. школа, 1987. – 174 с.
2. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников / Под ред. А. М. Виноградовой. – М.: Просвещение, 1989. – 96 с.
3. Галигузова Л. Н., Смирнова Е. О. Ступени общения: от года до семи лет. – М., 1992.
4. Деятельность и взаимоотношения дошкольников / Под ред. Т. А. Репиной. – М.: Педагогика, 1987. – 190 с.
5. Коломинский Я. Л. Психология детского коллектива. – Минск: Народная асвета, 1984. – 240 с.
6. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад. школа, 1991. – 221 с.
7. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. – М.: Педагогика, 1986. – 144 с.
8. Островская Л. Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
9. Отношения между сверстниками в группе детского сада / Под ред. Т. А. Репиной. – М., 1978. 87
10. Приходько Ю. О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. – К.: Рад. школа, 1987. – 126 с.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Дати характеристику формам спілкування дошкільника з дорослим (скласти блок-схему).

Завдання 2. Дати характеристику формам спілкування дошкільника з ровесниками (скласти блок-схему).

Завдання 3. Порівняти значення спілкування з дорослим та ровесниками у психічному розвитку дитини дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 4. Навести приклад дидактичної гри, спрямованої на формування здатності дошкільників розуміти та виявляти експресивні засоби у спілкуванні.

Завдання 5. Створити та охарактеризувати модель оптимального спілкування педагога з дошкільниками.

Тема 6. Психологічні особливості побутової діяльності в ранньому та дошкільному віці. Характеристика образотворчої діяльності дошкільників

Мета: дати студентам знання про психологічні особливості побутової діяльності, охарактеризувати побутову діяльність в немовлячому, ранньому та дошкільному віці, вивити характерні особливості розвитку побутової діяльності дитини кожного вікового періоду; сформулювати у студентів уявлення про особливості становлення та розвитку образотворчої діяльності в ранньому та дошкільному віці, встановити зв'язок малювання з грою та мовленням дошкільника; охарактеризувати конструктивну діяльність дошкільників.

Ключові слова: побутова діяльність, немовлячий вік, ранній вік, дошкільник вік, побутові процеси, режим дня, культурно-гігієнічні навички, наслідування, схвалення, образотворча діяльність, період каракуль, «головоноги», фризний малюнок, задум, планування малюнку, мовлення, гра, конструювання, творчість.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Особливості побутової діяльності у дитини немовлячого віку
2. Характеристика побутової діяльності дитини раннього віку
3. Побутова діяльність у дошкільному віці
4. Зародження образотворчої діяльності у дитини до 3-х років
5. Розвиток образотворчої діяльності дошкільника
6. Особливості конструктивної діяльності дошкільника.

Література:

1. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад школа, 1991. – 368 с.
2. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном процессе детского сада.: Метод. реком. / Под ред. В. К. Котырло, С. Е. Кулачковой. – К.: Рад. Школа, 1989. – 88 с.
3. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад школа, 1991. – 221 с.
4. Котырло В. К. Виховання слухняності дітей у сім'ї. – К.: Рад. школа, 1967. – 104 с.
5. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 110–112.
6. Люблинская А. А. Воспитателю о развитии ребенка. – М., 1972. – С. 113-123, 170-174.
7. Нискапен Л. Г. Гигиеническое воспитание детей дошкольного возраста. – М., 1975.
8. Островская Л. Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
9. Петерина С. В. Воспитание культуры поведения у детей дошкольного возраста. – М., 1986.
10. Печора К. Л., Пантюхина Г. В., Голубева Л. Г. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях. – М., 1986.

11. Развитие и воспитание ребенка от рождения до трех лет / Под ред. Н. М. Щелованова. – М., 1965.
12. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс, 1997. – С. 146-159.
13. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр Академия», 1997. – С. 41-64.127

Психологічні особливості образотворчої діяльності

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Давидчук А. Н. Конструктивное творчество дошкольника. – М.: Просвещение, 1973. – 76 с.
3. Запорожец А. В., Венгер Л. А., Зинченко В. П., Рузская А. Г. Восприятие и действие / Под ред А. В. Запорожца. – М.: Просвещение, 1967. – 324 с.
4. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность в детском саду; Обучение и творчество. – М., 1990.
5. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность дошкольников / В кн.: Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л.Н.Проколиенко. – К.: Рад школа, 1991. – С. 246– 267.
6. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. – М.: Педагогика, 1981. – 240 с.
7. Парамонова Л., Ударовских Г. Роль конструктивных задач в формировании умственной активности детей (старший дошкольный возраст) // Дошкольное воспитание. –1985. – №7. – С. 46–49.
8. Полуянов Ю. А. Дети рисуют. – М., 1988.
9. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс. – 1997. – С. 250–257.
10. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр «Академия», 1997. – С. 95–98.152

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Дати характеристику побутовій діяльності немовляти (використовуючи програму виховання дітей раннього віку, скласти орієнтовний режим дня для дітей першого року життя).

Завдання 2. Охарактеризувати побутову діяльність дітей раннього віку (скласти перелік культурно-гігієнічних навичок, які діти засвоюють у ранньому віці).

Завдання 3. Дати характеристику побутовій діяльності дітей дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 4. Розкрити роль дорослого в оволодінні образотворчою діяльністю дітей третього року життя (навести приклади спільних малюнків дорослого і дитини).

Завдання 5. Охарактеризувати образотворчу діяльність дошкільника (навести приклад інтерпретації педагогом дитячого малюнку, який передає наявний позитивний/негативний емоційний стан дошкільника).

Завдання 6. Охарактеризувати конструктивну діяльність дошкільників (скласти орієнтовний перелік конструктивних ігор для дітей різних вікових груп згідно з вимогами програми (за вибором студента)).

Тема 7. Психологічні особливості ігрової діяльності в дошкільному віці

Мета: дати студентам знання про психологічні особливості ігрової діяльності дітей раннього та дошкільного віку, сформувані уявлення про розвиток гри упродовж раннього дитинства та перехід до сюжетно-рольової гри, охарактеризувати класифікацію дитячих ігор, встановити відмінності між різними видами ігор дошкільників.

Ключові слова: гра, предметно-маніпулятивна гра, сюжетно-рольова гра, творчі ігри, ігри з правилами, зміст, сюжет, ігрові ролі, ігрові правила, ігрові взаємини, ігрові предмети, предмети-замінники, уявна ситуація.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Розвиток гри у дитини до 3-х років
2. Особливості сюжетно-рольової гри дошкільника
3. Класифікація дитячих ігор.

Література:

1. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. – К.: Томіріс, 1995. – 112 с.
2. Басов М. Я. Избран. психологические произведения / Под ред. В. Н. Мясищева, В. С. Мерлина. – Педагогика, 1975. – 432 с.
3. Гаспарова Е. Ведущая деятельность дошкольного возраста // Дошкольное воспитание. – 1987. – № 7. – С. 45–50.
4. Леонтьев А. Н. Психологические основы дошкольной игры // Избр. психолог. произведения: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 1. – С. 303–323.
5. Михайленко Н., Короткова Н. Взаимодействие взрослого с детьми в игре // Дошкольное воспитание. – 1993. – № 3. – С. 15; № 4. – С. 18–23.
6. Мухина В. С. Игрушка как средство психологического развития ребенка // Вопросы психологии. – 1988. – №2. – С. 123–128.
7. Проблемы дошкольной игры: Психолого-педагогический аспект / Под ред. Н. Н. Поддъякова, Н. Я. Михайленко. – М.: Педагогика, 1987. – 192 с.
8. Репина Т., Гостюхина О. Самостоятельные игровые объединения // Дошкольное воспитание. – 1984. – № 2. – С. 43–46.
9. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / Под ред. А. В. Запорожца. – М.: Просвещение, 1976. – 96 с.
10. Эльконин Д. Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с. 118

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Охарактеризувати розвиток гри у дітей раннього віку (скласти блок-схему, яка відтворюватиме перехід предметних дій в ігрові, та навести конкретні приклади).

Завдання 2. Дати характеристику ігровій діяльності дошкільника (скласти перелік (у вигляді таблиці) сюжетно рольових ігор для дітей різних вікових груп).

Завдання 3. Розкрити класифікацію ігор дошкільників (скласти блок-схему).

Завдання 4. Описати організацію та проведення сюжетно-рольової гри (за вимогами програми) з дітьми різних вікових груп (молодшої, середньої, старшої) за вибором студента.

Тема 8. Розвиток сенсорно-перцептивної сфери дошкільників. Розвиток уваги та мовлення дітей дошкільного віку

Мета: ознайомити студентів із психологічними особливостями сенсорно-перцептивної діяльності дітей від народження до 7 років, дати знання про особливості засвоєння дітьми сенсорних еталонів у ранньому та дошкільному віці, про розвиток різних видів сприймання у дошкільному віці.

Ключові слова: відчуття, сприймання, сенсорно-перцептивний розвиток, аналізатори, зоровий, слуховий, дотиковий аналізатори, моторика, зорово-слухові, зорово-рухові координації, пізнавальні дії, обстеження, умовна мірка, форма, величина, колір, практичне вимірювання, зорове співвідношення, перцептивна діяльність, сенсорні еталони; мимовільна, довільна увага; пасивне, активне мовлення.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Початковий етап у сенсорно-перцептивному розвитку дитини
2. Особливості сенсорно-перцептивного розвитку дітей раннього віку
3. Сенсорно-перцептивний розвиток дитини від 3-х до 7-ми років
4. Особливості розвитку уваги дітей раннього та дошкільного віку.
5. Розвиток мовлення у ранньому та дошкільному віці.

Література:

1. Альтхауз Д., Дум Э. Цвет – форма – количество: Опыт работы по развитию познавательных способностей детей дошкольного возраста / Пер. с нем. под ред. В. В. Юртайкина. – М.: Просвещение, 1984. – 64 с.
2. Ананьев Б. Г., Рыбалко Е. Ф. Особенности восприятия пространства у детей. – М.: Просвещение, 1964. – 304 с.
3. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. – К.: Томіріс. – 112 с.
4. Бауэр Т. Психическое развитие младенца. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
5. Венгер Л. А., Пилюгина Э. Г., Венгер Н. Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка. / Под ред. Л. А. Венгера. – М.: Просвещение, 1988. – 144 с.
6. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. – К., 1978. – 252 с.
7. Запорожец А. В., Венгер Л. А., Зинченко В. П., Русская А. Г. Восприятие и действие / Под ред. А. В. Запорожца. – М.: Просвещение, 1967. – 324 с.
8. Запорожец А. В. Развитие ощущений и восприятий в раннем и дошкольном детстве // Избр. психолог. труды: В 2 т. – М., 1986. – Т. 1. – С. 91–99.
9. Ендовицкая Т. В., Зинченко В. П., Русская А. Г. Развитие ощущений и восприятий // Психология детей дошкольного возраста. Развитие познавательных процессов / Под ред. А. В. Запорожца, Д. Б. Эльконина. – М., 1964. – С. 13–71.

10. Сорокина А.И. Дидактические игры в детском саду. М., 1982.
11. Урунтаева Г.А., Афонькина Ю.А. Практикум по детской психологии. – М. : Владос, 1995. — 291 с.
12. Чуковский К. И. От двух до пяти. / Соч. в двух томах. – М.: Изд-во «Правда», 1990. – С. 73-404.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Дати характеристику початковому етапу у сенсорно-перцептивному розвитку дитини (скласти блок-схему щодо особливостей розвитку зорового, слухового, дотикового аналізаторів).

Завдання 2. Охарактеризувати особливості засвоєння сенсорних передеталонів дітьми раннього віку (навести приклади умовних мірок).

Завдання 3. Охарактеризувати сенсорний розвиток дошкільників (на основі аналізу однієї з програм скласти таблицю щодо засвоєння дітьми форми, величини та кольору).

Завдання 4. Розкрити особливості розвитку уваги дітей раннього та дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 5. Добрати дидактичні ігри на розвиток уваги дошкільників (за програмою за вибором студента).

Завдання 6. Охарактеризувати особливості мовлення дошкільників. Із книги К.І. Чуковського «От двух до пяти» добрати цікаві приклади дитячої словотворчості.

Тема 9. Розвиток пам'яті та уяви дошкільників

Мета: дати студентам знання про особливості розвитку пам'яті дітей від народження до 7 років, розширити знання про види пам'яті та їх розвиток у дошкільному віці, виникнення елементів довільності пам'яті, створення умов для розвитку пам'яті дошкільників в умовах ЗДО та в родині; сформувати у студентів уявлення про психологічні особливості та закономірності розвитку уяви дошкільників, її становлення в ранньому віці, прийому створення нових образів, психолого-педагогічні умови розвитку уяви дошкільників.

Ключові слова: пам'ять, види пам'яті, образна пам'ять, зорова, слухова, рухова, емоційна, словесна пам'ять, запам'ятовування, збереження, відтворення, впізнавання, мимовільна, довільна пам'ять, мнемічні задачі; уява, репродуктивна, творча уява, функції уяви (афективна, пізнавальна), дитяче фантазування, прийоми створення нових образів уяви, творчість.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Початковий етап у розвитку пам'яті дитини
2. Особливості пам'яті дитини раннього віку
3. Розвиток видів пам'яті дитини з 3 до 7 років. Виникнення елементів довільності пам'яті
4. Керівництво розвитком пам'яті
5. Зародження уяви в ранньому дитинстві
6. Особливості розвитку уяви у дошкільному віці

7. Психолого-педагогічні умови розвитку уяви дошкільників

Література:

1. Бадалян Л., Миронов А. Память и нервно-психическое развитие // Дошкольное воспитание. – 1976. – № 4. – С. 23–31.
2. Житникова Л. М. Учим детей запоминать. – Изд. 3-е, доп. – М., 1985.
3. Лебедева С. О. О возможностях развития образной памяти // Дошкольное воспитание. – 1985. – № 8. – С. 52–54.
4. Рошка Г. Что и почему запоминает ребенок // Дошкольное воспитание. – 1986. – № 3. – С. 30–33.
5. Трошихина Ю. Г., Гизатулина Д. Х. Развитие кратковременной памяти у детей раннего возраста // Вопросы психологии. – 1979. – № 4. – С. 127–130.
6. Бауэр Т. Психическое развитие младенца. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
7. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад школа, 1986. – 152 с.
8. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 167–198.
9. Проскура Е. В., Шибицкая Л. А. Как учить самых маленьких. – К.: Рад школа, 1987. – 112 с.
10. Развитие познавательных способностей в процессе дошкольного воспитания / Под ред. Л. А. Венгера. – М.: Педагогика, 1986. – 223 с.

1. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. центр «Академия», 1997. – С. 157–168.202

Розвиток уяви

1. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. – К.: Томіріс, – 112 с.
2. Балацька Л. К. Уява в житті дитини. – К.: Знання, 1974. – 46 с.
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
4. Галигузова Л. Н. Творческие проявления в игре детей раннего возраста // Вопросы психологии. – № 2. – 1993. – С. 17–26.
5. Давидчук А. Н. Конструктивное творчество дошкольника. – М.: Просвещение, 1973. – 76 с.
6. Дьяченко О. М. Воображение дошкольника. – М., 1986.
7. Дьяченко О. Особенности развития воображения умственно одаренных детей // Дошкольное воспитание. – 1993. – № 8. – С. 46–51.
8. Захаров А. И. Как преодолеть страхи у детей. – М.: Педагогика, 1986. – 112 с.
9. Кириллова Г. О воображении детей младшего дошкольного возраста в игре // Дошкольное воспитание. – 1973. – № 12. – С. 35–40.
10. Кириллова Г. Подражание и самостоятельность в словесном творчестве детей // Дошкольное воспитание. – 1978. – № 12. – С. 63–69.
11. Кириллова Г. Реалистические тенденции в воображении детей // Дошкольное воспитание. – 1981. – № 12. – С. 45–47.
12. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад школа, 1986. – 152 с.
13. Кравцова Е. Развитие воображения // Дошкольное воспитание. – 1989. – № 12. – С. 37–41.231

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Дати порівняльну характеристику досягненням у розвитку пам'яті немовлят і дітей раннього віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 2. Охарактеризувати пам'ять дошкільника (добрати серію дидактичних ігор для розвитку довільної пам'яті дошкільників).

Завдання 3. Охарактеризувати уяву дітей раннього та дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 4. Розкрити та продемонструвати на прикладах прийоми створення нових образів дошкільниками (класти кросворд).

Завдання 5. Добрати дидактичні ігри на розвиток уяви дошкільників (за програмою за вибором студента).

Тема 10. Розвиток мислення дошкільників. Емоційно-вольовий розвиток дошкільника

Мета: дати студентам знання про особливості розвитку мислення дітей раннього та дошкільного віку, передумови його виникнення у немовлячому віці, основні лінії розвитку мислення (наочно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне) та психолого-педагогічні умови його розвитку; про особливості розвитку емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку.

Ключові слова: мислення, мисленнєві операції, порівняння, узагальнення, аналіз, синтез, абстрагування, класифікація, предметні дії, орудійні дії, розумові дії, знаково-символічна функція свідомості, міркування, планування, первинна картина світу, світогляд; емоції, почуття, вищі почуття, воля, система мотивів, вольові зусилля.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Розвиток мислення у немовлячому віці
2. Характеристика мислення дитини раннього віку
3. Основні лінії у розвитку мислення дошкільника
4. Особливості розвитку емоційної сфери у ранньому та дошкільному віці.
5. Особливості розвитку волі дошкільників.

Література:

1. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників / Л.В. Артемова. – К. : Томіріс, 1995 – 112 с.
2. Бауэр Т. Психическое развитие младенца / Т. Бауэр. – М. : Прогресс, 1979. – 320 с.
3. Буре Р. С. Готовим детей к школе. – М.: Просвещение, 1987. – 96 с.
4. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад школа, 1991. – 368 с. – С. 129–185.
5. Воспитание и обучение детей 6-го года жизни. – М.: Просвещение, 1987. – 160 с.

6. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном процессе детского сада.: Метод. реком. / Под ред. В. К. Котырло, С. Е. Кулачковской. – К.: Рад. Школа, 1989. – 88 с.
  7. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад школа, 1986. – 152 с.
  8. Люблінська Г. О. Дитяча психологія.- К.: Вища школа, 1974. – С. 198–232.
  9. Проколієнко Л. М. Формування допитливості у дітей дошкільного віку. – К.: Рад школа. –1979. – 88 с.
  10. Развитие мышления и умственное воспитания дошкольника / Под ред. Н. Н. Поддъякова. – М.: Педагогика, 1985.
- Розвиток емоцій дошкільників:
1. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
  2. Воспитание гуманных чувств у детей / Под ред Л. Н. Проколиенко, В. К. Котырло. – К.: Рад. школа, 1987. – 174 с.
  3. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников / Под ред. А. М. Виноградовой. – М.: Просвещение, 1989. – 96 с.
- Розвиток волі дошкільників:
1. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад. школа, 1991. – 221 с.
  2. Котырло В. К. Виховання слухняності дітей у сім'ї. – К.: Рад. школа, 1967. – 104 с.
  3. Котырло В. К. Растет гражданин. – К.: Рад. школа, 1980. – 79 с.
  4. Котырло В. К. Развитие волевого поведения у дошкольников. – К.: Рад. школа, 1971. – 196 с.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Дати порівняльну характеристику досягненням у розвитку мислення дітей раннього та дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 2. Добрати дидактичні ігри на розвиток мислення дошкільників (за програмою за вибором студента).

Завдання 3. Охарактеризувати емоційний розвиток дошкільників (**скласти кросворд**).

Завдання 4. Добрати твори художньої літератури для розвитку етичних почуттів дошкільників.

Завдання 5. Підготувати наукову доповідь на тему «Розвиток волі дошкільників як передумова успішного навчання в школі».

Методичні поради до підготовки наукової доповіді:

Наукова доповідь має містити наступні структурні компоненти:

- актуальність обраної теми,
- мета та завдання дослідження,
- останні наукові розвідки з даної проблематики з означенням прізвищ авторів,
- виклад основного матеріалу,
- висновки та перспективи подальших досліджень.

Тема 11. Розвиток самосвідомості дошкільників

Мета: сформувані у студентів цілісне уявлення про особливості розвитку самосвідомості дітей від народження до 7-ми років, про становлення та розвиток власне самосвідомості у

ранньому віці та особистісної самосвідомості у дошкільному віці; розширити знання про специфіку протікання кризи трьох років, її симптоми та наслідки, охарактеризувати умови розвитку адекватної самооцінки у старшому дошкільному віці.

Ключові слова: самосвідомість, самопізнання, самооцінка, самоствавлення, криза трьох років, симптоми кризи трьох років, суб'єкт діяльності, власне самосвідомість, уявлення про себе, взаємооцінки, образ «Я», особистісна самосвідомість, «Я» реальне, «Я» ідеальне.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Розвиток передумов самосвідомості у немовлячому віці
2. Розвиток самосвідомості в ранньому дитинстві
3. Розвиток самооцінки у дошкільника
4. Розвиток самосвідомості старших дошкільників

Література:

1. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
2. Воспитание гуманных чувств у детей / Под ред. Л. Н. Прокопиенко, В. К. Котырло. – К.: Радянська школа, 1987. – 174 с.
3. Тищенко С. П. Развитие внутреннего мира ребенка / В кн: Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад. школа, 1991. – 368 с. – С. 40–83.274
4. Воспитание и обучение детей 6-го года жизни. – М.: Просвещение, 1987. – 160 с.
5. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников / Под ред. А. М. Виноградовой. – М.: Просвещение, 1989. – 96 с.
6. Деятельность и взаимоотношения дошкольников / Под ред. Т. А. Репиной. – М.: Педагогика, 1987. – 190 с.
7. Елагина М. Роль оценки взрослого в развитии детей // Дошкольное воспитание. – 1988. – № 9. – С. 71–76.
8. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном процессе детского сада.: Метод. реком. / Под ред. В. К. Котырло, С. Е. Кулачковской. – К.: Рад. школа, 1989. – 88 с.
9. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад. школа, 1991. – 221 с.
10. Лисина М. И., Силвестру А. И. Психология самопознания у дошкольников. – Кишинев, 1983.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Дати порівняльну характеристику досягненням у розвитку мислення дітей раннього та дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 2. Добрати дидактичні ігри на розвиток мислення дошкільників (за програмою за вибором студента).

Завдання 3. Охарактеризувати емоційний розвиток дошкільників (скласти кросворд).

Завдання 4. Добрати твори художньої літератури, спрямовані на розвиток етичних почуттів дошкільників.

Завдання 5. Підготувати есе на тему «Розвиток гуманних почуттів дошкільника – основа гуманного суспільства».

Методичні поради до написання есе:

Есе (від франц. *essai* – спроба, проба, нарис) – прозаїчне висловлювання невеликого об'єму і вільної композиції, що виражає індивідуальні враження і міркування зконкретного приводу або питання і свідомо не претендує на вичерпну відповідь.

Стиль есе вирізняється афористичністю, образністю, парадоксальністю. Для есе характерне використання численних засобів художньої виразності: символи, метафори, порівняння, алегоричні і притчові образи. Для передачі особового сприйняття автору есе необхідно: використовувати всілякі асоціації, проводити паралелі, добирати аналогії. Есе буде цікавим, якщо в ньому будуть присутні: непередбачувані(парадоксальні) висновки, несподівані повороти, цікаві зчеплення.

Мовна будова есе – це динамічне чергування полемічних висловів, питань, проблем, використання розмовної інтонації та лексики.

Тема 12. Темперамент у дошкільному віці. Розвиток здібностей дошкільників

Мета: дати студентам знання про особливості прояву темпераменту у дошкільному віці та індивідуального підходу до виховання дітей з різними його типами; сформуванню уявлення про розвиток здібностей дошкільників (загальних і спеціальних) та специфіку роботи з обдарованими дошкільниками.

Ключові слова: темперамент, сангвінік, холерик, флегматик, меланхолік, властивості темпераменту (сензитивність, активність, реактивність, пластичність-ригідність, темп реакцій), індивідуальний підхід; задатки, здібності, загальні, спеціальні, пізнавальні, практичні, сенсорні, творчі здібності, обдаровані діти, програми виховання обдарованих дітей.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Психофізіологічні особливості темпераменту у дітей від народження до семи років
2. Характеристика дітей з різними типами темпераменту
3. Врахування типів темпераменту дітей у їх вихованні
4. Становлення передумов розвитку здібностей у дітей раннього віку
5. Розвиток здібностей у дошкільника
6. Психологічні особливості ранньої обдарованості

Література:

- 1 Белова Е., Ищенко И. Одаренный ребенок. Что могут сделать для него родители // Дошкольное воспитание. – 1992. – № 7–8. – С. 26–31.
3. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. – К.: Радянська школа, 1978. – 252 с.
4. Генезис сенсорных способностей / Под ред. Л. А. Венгера. – М., 1976.
5. Гильбух Ю. З., Гарнец О. Н., Коробко С. Л. Феномен умственной одаренности // Вопросы психологии. – 1990. – № 4. – С. 147–155.

6. Жизнь знаменитых детей. – К.: Богдана, ЛТД, 1993. – 256 с.
  7. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: Монографія. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 354 с.
  8. Комарова Т. С. О развитии способностей к изобразительной деятельности // Дошкольное воспитание. – 1990. – № 6. – С. 44–50.
  9. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. – М.: Педагогика, 1981. – 240 с.
  10. Одаренные дети: Пер с англ / Общ. ред. Г. В. Бурменской, В. М. Слуцкого. – М. Прогресс, 1991. – 376 с.
  11. Проколієнко Л. М. Формування допитливості у дітей дошкільного віку. – К.: Рад. школа, 1979. – 88 с.
  12. Психология одаренности детей и подростков / Под ред. Н. С. Лейтеса. – М.: Изд. центр «Академия», 2000. – 336 с.
- Темперамент у дошкільному віці
1. Горбачева В. А. Опыт изучения индивидуально-типологических особенностей детей трехлетнего возраста / Известия АПН РСФСР. – 1954. – Вып. 52. – С. 6–39.
  2. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном процессе детского сада.: Метод. реком. / Под ред. В. К. Котырло, С. Е. Кулачковой. – К.: Рад. школа, 1989. – 88 с.
  3. Кагальняк А. О. О связи характера и темперамента // Дошкольное воспитание. – 1974. – № 8. – С. 60–64.
  4. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3–7 років: Монографія. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 354 с.
  5. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – 354 с. – С. 300–304.
  6. Слободская Е. Р. Темперамент в раннем возрасте: родительские оценки поведения детей // Вопросы психологии. – 1955. – № 6. – С. 104–112
  7. Уманский Л. И. Некоторые типологические различия в игровых действиях детей // Доклады АПН РСФСР. – 1961. – №3. – С. 61–64.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Дати порівняльну характеристику дітям з різним типом темпераменту (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 2. Добрати діагностичні методики для визначення темпераменту дорослих та дітей (за вибором студента).

Завдання 3. Розкрити класифікацію здібностей (скласти кросворд).

Завдання 4. Добрати дидактичні ігри для розвитку творчих здібностей дошкільників.

Завдання 5. Розробити конспект нетрадиційного заняття для обдарованих дошкільників.

Тема 13. Психологічна готовність дошкільників до навчання у школі

Мета: сформувати у студентів цілісне уявлення про психологічну готовність дошкільників до шкільного навчання, розкрити її структуру (мотиваційна, пізнавальна, вольова, емоційна готовність), розширити знання про особливості соціальної ситуації розвитку, яка склалася на межі переходу дитини з дитячого садка до школи.

Ключові слова: психологічна готовність до школи, мотиваційна, пізнавальна, вольова, емоційна готовність, соціальна ситуація розвитку, «позиція школяра», учіння, навчальна діяльність, мотиви поведінки, ігрові мотиви, пізнавальні мотиви, соціальні мотиви.

Обсяг навчального часу: (2 год.)

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

Основні питання.

1. Соціальна ситуація розвитку дитини при переході із дитячого закладу в школу.
2. Мотиваційна готовність дитини до шкільного навчання
3. Пізнавальна готовність дошкільника до систематичного навчання
4. Вольова готовність дитини виконувати вимоги школи
5. Емоційна готовність дошкільника до входження у систему взаємовідносин шкільного середовища

Література:

2. Богуш А. М. Речевая подготовка детей к школе. – К.: Рад. школа, 1984. – 176 с.
3. Буре Р. С. Готовим детей к школе. – М.: Просвещение, 1987. – 96 с.
4. Воспитание и обучение детей 6-го года жизни / Под ред. А. А. Парамоновой, О. С. Ушаковой. – М.: Просвещение, 1987. – 160 с.
5. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников / Под ред. А. М. Виноградовой. – М.: Просвещение, 1989. – 96 с.
6. Завтра в школу / Під заг. ред. В. К. Котирло. – К.: Рад. школа, 1977. – 128 с.
7. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад. школа, 1986. – 152 с.
8. Котирло В. К. Початковий період у навчанні школярів. – К.: «Знання». – № 7. – 1985. – 48 с.
9. Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М.: Педагогика, 1991 – 152 с.
10. Тренируйте ум детей / Сост. Ю. В. Гильбух, В. А. Георгиевская. – К.: Рад. школа, 1983. – 72 с.

Завдання та методичні поради з викладання теми:

Завдання 1. Охарактеризувати психологічну готовність дітей до шкільного навчання за основними компонентами: мотиваційна, інтелектуальна, емоційна, вольова готовність (скласти таблицю).

Завдання 2. Підготувати психологічний інструментарій з методиками діагностики дитини до навчання в школі за основними компонентами.

Методичні рекомендації до підготовки психологічного інструментарію:

Методичний інструментарій включає наступні структурні частини:

1. Титульна сторінка.
2. Зміст.
3. Розділ І. Методики діагностики мотиваційної готовності.
4. Розділ 2. Методики діагностики інтелектуальної готовності.
5. Розділ 3. Методики діагностики емоційно-вольової готовності.
6. Список використаної літератури.

4.2. Самостійна робота

Лекція 1. Тема: Предмет і основні поняття дитячої психології

Основні питання.

7. Предмет і структура дитячої психології
8. Поняття, що характеризують онтогенез дитини (дозрівання, розвиток, формування, становлення, навчання, виховання)
9. Основні закономірності психічного розвитку дитини
10. Передумови, джерело і рушійні сили психічного розвитку дитини

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Розкрити структуру дитячої психології (скласти блок-схему).

Завдання 2. Розкрити зміст основних понять дитячої психології (навести приклади).

Завдання 3. Дати характеристику закономірностей психічного розвитку і дитинства (скласти таблицю).

Завдання 4. Здійснити екскурс в історію дитячої психології (скласти таблицю, яка відображає розвиток психологічних знань в Радянському Союзі та в Україні).

Завдання 5. Підготувати реферат на тему «Основні теорії психічного розвитку дитини за кордоном».

Література:

1. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
2. Вікова психологія / [За ред. Г. С. Костюка]. – К. : Вища школа, 1976. – Розділ I. – 234 с.
3. Вікова психологія : Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. – К. : Просвіта, 2001. – С. 5-7, 10-39.
4. Выготский Л. С. Детская психология // Собр. соч. : В 6 т. – М. : Педагогика, – 1984. – Т. 4. – 432 с.
5. Запорожец А. В. Психическое развитие ребенка. Изб. психол. труды: в 2 т. / Под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко. – М.: Педагогика, 1986. – Т. 1. – 318 с.15
6. Зеньковский В. В. Психология детства : учебное пособие для вузов / В.В. Зеньковский. – М. : Academia, 1996. – 346 с.
7. Люблінська Г. О. Дитяча психологія / Г.О. Люблінська. – К. : Вища школа, 1974. – 356 с.
8. Максименко С. Д. Основи генетичної психології / С.Д. Максименко. – К. : НПЦ «Перспектива», 1998. – 245 с.
9. Павелків Р. В. Дитяча психологія : [Навч. посіб.] / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – К. : Академ-видав, 2008. – 432 с.
10. Смирнова Е. О. Детская психология / Е.О. Смирнова. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
11. Шаграева О. А. Детская психология. [Теоретический и практический курс] / О.А. Шаграева. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 368 с.

Лекція 2. Тема: Принципи і методи дитячої психології

Основні питання.

1. Принципи вивчення психіки дитини
2. Класифікація методів дитячої психології
3. Спостереження як метод дитячої психології
4. Експеримент у дитячій психології
5. Методи бесіди та вивчення продуктів діяльності дітей

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Розкрити принципи дитячої психології (написати есе на тему «Основний принцип моєї майбутньої педагогічної діяльності – «Не зашкодь!»).

Завдання 2. Дати характеристику класифікації методів дитячої психології (скласти блок-схему).

Завдання 3. Охарактеризувати спостереження та експеримент в дитячій психології (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 4. Охарактеризувати допоміжні методи дитячої психології (скласти схему аналізу продуктів дитячої діяльності).

Література:

1. Басов М. Я. Избран. психологические произведения / Под ред. В. Н. Мясищева, В. С. Мерлина. – Педагогика, 1975. – 432 с.
2. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка. – К.: Радянська школа, 1976.
3. Запорожец А. В. Избр. психол. труды в 2 т. – М.: Педагогика, 1986.
4. Коментар до базового компонента дошкільної освіти в Україні: Науково-метод. посібник / Наук. ред. О. Л. Кононко. – К.: Редакція ж-лу «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
5. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – 356 с.
6. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічних досліджень. – НДП, 1990. – 240 с.
7. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку / Плохій З. П., Кулачківська С. Є., Ладивір С. О., Пироженко Т. О. та ін. – К.: АПНУ, Ін-т проблем виховання. – 286 с.
8. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. – К.: Академ-видав, 2008. – 432 с.
9. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс, 1997. – 383 с.
10. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр «Академия», 1997. – С. 3–28.

Лекція 1.3. Тема: Періодизація психічного розвитку дитини

Основні питання.

1. Поняття віку та характеристика його у психології
2. Проблема вікової періодизації психічного і особистісного розвитку
3. Вікова періодизація психічного розвитку дитини від народження до закінчення школи

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Дати характеристику віку у психології (підготувати методики діагностики наявного біологічного віку особистості у співвідношенні з хронологічним віком).

Завдання 2. Здійснити історичний огляд існуючих вікових періодизацій психічного та особистісного розвитку (підготувати наукову доповідь).

Завдання 3. Охарактеризувати вікову періодизацію психічного розвитку дитини від народження до закінчення школи за параметрами віку, висунутими Л.С. Виготським (скласти таблицю).

Завдання 4. Охарактеризувати провідні види діяльності дитини від народження до 18 років (скласти блок-схему).

Література:

1. Вікова психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. – К.: Просвіта, 2001. – С. 5–7, 10-39.
2. Выготский Л. С. История развития высших психических функций. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 6.
3. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 467 с.
4. Моргунов В. Ф., Ткачева Н. Ю. Проблема периодизации развития личности в психологии. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 84 с.
5. Эльконин Д. Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте // Вопросы психологии. – 1971. – № 4.

Лекція 4. Тема: Основні закономірності психічного розвитку у дитинстві

Основні питання.

1. Особливості психічного розвитку в дитинстві
2. Психічний розвиток новонародженої дитини
3. Психічний розвиток дитини першого року життя
4. Психічний розвиток дитини раннього віку
5. Психічний розвиток дитини від 3 до 7 років

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Розкрити особливості психічного розвитку в дитинстві (створити блок-схему).

Завдання 2. Дати характеристику психічному розвитку новонародженого і немовляти (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 3. Охарактеризувати психічний розвиток дитини раннього віку та дошкільника (скласти порівняльну таблицю).

Література:

1. Басов М. Я. Избран. психологические произведения / Под ред. В. Н. Мясищева, В. С. Мерлина. – Педагогика, 1975. – 432 с.
2. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
3. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад школа, 1991. – 368 с.
4. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад школа, 1991. – 221 с.65

5. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 30–70
6. Морфофункциональное созревание основных физиологических систем организма детей дошкольного возраста / Под ред. М. В. Антроповой, М. М. Кольцовой. – М.: Педагогика, 1983. – 160 с.
7. Непомнящая Н. И. Становление личности ребенка 6-7 лет. – М.: Педагогика, 1992. – 160 с.
8. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс, 1997. – 383 с.
9. Субботский Е. В. Ребенок открывает мир. – М.: Просвещение, 1991. – 207 с.
10. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / Под ред. А. В. Запорожца. – М.: Просвещение, 1976. – 96 с.
11. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр «Академия», 1997. – С. 28–41.
12. Шаграева О. А. Детская психология. Теоретический и практический курс. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 368 с. – С. 208–231.
13. Эльконин Д. Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.

Лекція 5. Тема: Особливості розвитку спілкування дорослого з дитиною у дошкільному віці

Основні питання.

1. Онтогенез спілкування як найважливіший фактор психічного розвитку дошкільника
2. Форми спілкування дорослого і дитини в дошкільному віці
3. Модель оптимального спілкування педагога з дитиною
4. Роль експресивних засобів у спілкуванні дитини й дорослого

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Дати характеристику формам спілкування дошкільника з дорослим (скласти блок-схему).

Завдання 2. Дати характеристику формам спілкування дошкільника з ровесниками (скласти блок-схему).

Завдання 3. Порівняти значення спілкування з дорослим та ровесниками у психічному розвитку дитини дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 4. Навести приклад дидактичної гри, спрямованої на формування здатності дошкільників розуміти та виявляти експресивні засоби у спілкуванні.

Завдання 5. Створити та охарактеризувати модель оптимального спілкування педагога з дошкільниками.

Література:

1. Авдеева Н. Н., Мещерякова С. Ю. Вы и младенец: у истоков общения. – М.: Педагогика, 1991. – 160 с.
2. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад. школа, 1990. – 368 с.
3. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад. школа, 1986. – 152 с.
4. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад. школа, 1991. – 221 с.

5. Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М.: Педагогика, 1991 . – 152 с.
6. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. – М.: Педагогика, 1986. – 144 с.
7. Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации / Отв. ред. А. А. Бодалев. – М.: Педагогика, 1987. – 164 с.
8. Островская Л. Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников. –М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
9. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр «Академия», 1997. – С. 98–107.79

Лекція 6. Тема: Психологічні особливості побутової діяльності в ранньому та дошкільному віці. Характеристика образотворчої діяльності дошкільників.

Основні питання.

1. Особливості побутової діяльності у дитини немовлячого віку
2. Характеристика побутової діяльності дитини раннього віку
3. Побутова діяльність у дошкільному віці
4. Зародження образотворчої діяльності у дитини до 3-х років
5. Розвиток образотворчої діяльності дошкільника
- 5.1. Особливості малюнка дошкільника
- 5.2. Зв'язок малювання із грою та мовленням дитини

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Дати характеристику побутовій діяльності немовляти (використовуючи програму виховання дітей раннього віку, скласти орієнтовний режим дня для дітей першого року життя).

Завдання 2. Охарактеризувати побутову діяльність дітей раннього віку (скласти перелік культурно-гігієнічних навичок, які діти засвоюють у ранньому віці).

Завдання 3. Дати характеристику побутовій діяльності дітей дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 4. Розкрити роль дорослого в оволодінні образотворчою діяльністю дітей третього року життя (навести приклади спільних малюнків дорослого і дитини).

Завдання 5. Охарактеризувати образотворчу діяльність дошкільника (навести приклад інтерпретації педагогом дитячого малюнку, який передає наявний позитивний/негативний емоційний стан дошкільника).

Завдання 6. Охарактеризувати конструктивну діяльність дошкільників (скласти орієнтовний перелік конструктивних ігор для дітей різних вікових груп згідно з вимогами програми (за вибором студента)).

Література:

1. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад школа, 1991. – 368 с.
2. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном процессе детского сада.: Метод. реком. / Под ред. В. К. Котырло, С. Е. Кулачковой. – К.: Рад. Школа, 1989. – 88 с.
3. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад школа, 1991. – 221 с.
4. Котырло В. К. Виховання слухняності дітей у сім'ї. – К.: Рад. школа, 1967. – 104 с.

5. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 110–112.
6. Люблинская А. А. Воспитателю о развитии ребенка. – М., 1972. – С. 113-123, 170-174.
7. Нискапен Л. Г. Гигиеническое воспитание детей дошкольного возраста. – М., 1975.
8. Островская Л. Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
9. Петерина С. В. Воспитание культуры поведения у детей дошкольного возраста. – М., 1986.
10. Печора К. Л., Пантюхина Г. В., Голубева Л. Г. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях. – М., 1986.
11. Развитие и воспитание ребенка от рождения до трех лет / Под ред. Н. М. Щелованова. – М., 1965.
12. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс, 1997. – С. 146-159.
13. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр Академия», 1997. – С. 41-64.127

Психологічні особливості образотворчої діяльності

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Давидчук А. Н. Конструктивное творчество дошкольника. – М.: Просвещение, 1973. – 76 с.
3. Запорожец А. В., Венгер Л. А., Зинченко В. П., Рузская А. Г. Восприятие и действие / Под ред А. В. Запорожца. – М.: Просвещение, 1967. – 324 с.
4. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность в детском саду; Обучение и творчество. – М., 1990.
5. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность дошкольников / В кн.: Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л.Н.Проколиенко. – К.: Рад школа, 1991. – С. 246– 267.
6. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. – М.: Педагогика, 1981. – 240 с.
7. Парамонова Л., Ударовских Г. Роль конструктивных задач в формировании умственной активности детей (старший дошкольный возраст) // Дошкольное воспитание. –1985. – №7. – С. 46–49.
8. Полуянов Ю. А. Дети рисуют. – М., 1988.
9. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс. – 1997. – С. 250–257.
10. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. Центр «Академия», 1997. – С. 95–98.152

Лекція 7. Тема: Психологічні особливості ігрової діяльності в дошкільному віці.

Основні питання.

1. Розвиток гри у дитини до 3-х років
2. Особливості сюжетно-рольової гри дошкільника
  - 2.1. Природа сюжетно-рольової гри дошкільника
  - 2.2. Поняття про сюжет та зміст сюжетно-рольової гри
  - 2.3. Роль та ігрові дії дошкільника як центральний компонент сюжетно-рольової гри

- 2.4. Значення ігрових предметів для забезпечення уявної ситуації у грі
- 2.5. Взаємовідносини дошкільників у грі
3. Класифікація дитячих ігор.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Охарактеризувати розвиток гри у дітей раннього віку (скласти блок-схему, яка відтворюватиме перехід предметних дій в ігрові, та навести конкретні приклади).

Завдання 2. Дати характеристику ігровій діяльності дошкільника (скласти перелік (у вигляді таблиці) сюжетно-рольових ігор для дітей різних вікових груп).

Завдання 3. Розкрити класифікацію ігор дошкільників (скласти блок-схему).

Завдання 4. Описати організацію та проведення сюжетно-рольової гри (за вимогами програми) з дітьми різних вікових груп (молодшої, середньої, старшої) за вибором студента.

Література:

1. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. – К.: Томіріс, 1995. – 112 с.
3. Гаспарова Е. Ведущая деятельность дошкольного возраста // Дошкольное воспитание. – 1987. – № 7. – С. 45–50.
4. Запорожец А. В. Избр. психол. труды в 2 т. – М.: Педагогика, 1986.
5. Игра и развитие ребенка в дошкольном возрасте. Ч. 1. Материалы межд. научно-практ. конф. – М.: Прометей, 1995. – 96 с.
6. Леонтьев А. Н. Психологические основы дошкольной игры // Избр. психолог. произведения: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 1. – С. 303–323.
7. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 89–97.
8. Михайленко Н., Короткова Н. Взаимодействие взрослого с детьми в игре // Дошкольное воспитание. – 1993. – № 3. – С. 15; № 4. – С. 18–23.98
9. Мухина В. С. Игрушка как средство психологического развития ребенка // Вопросы психологии. – 1988. – № 2. – С. 123–128.
10. Островская Л. Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
11. Проблемы дошкольной игры: Психолого-педагогический аспект / Под ред. Н. Н. Поддъякова, Н. Я. Михайленко. – М.: Педагогика, 1987. – 192 с.
12. Репина Т., Гостюхина О. Самостоятельные игровые объединения // Дошкольное воспитание. – 1984. – № 2. – С. 43–46.
13. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс, 1997. – С. 197–211, 236–257.
14. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / Под ред. А.В.Запорожца. – М.: Просвещение, 1976. – 96 с.
16. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.

Лекція 8. Тема: Розвиток сенсорно-перцептивної сфери дошкільників.

Основні питання.

6. Початковий етап у сенсорно-перцептивному розвитку дитини
7. Особливості сенсорно-перцептивного розвитку дітей раннього віку
8. Сенсорно-перцептивний розвиток дитини від 3-х до 7-ми років

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Дати характеристику початковому етапу у сенсорно-перцептивному розвитку дитини (скласти блок-схему щодо особливостей розвитку зорового, слухового, дотикового аналізаторів).

Завдання 2. Охарактеризувати особливості засвоєння сенсорних передеталонів дітьми раннього віку (навести приклади умовних мірок).

Завдання 3. Охарактеризувати сенсорний розвиток дошкільників (на основі аналізу однієї з програм скласти таблицю щодо засвоєння дітьми форми, величини та кольору).

Завдання 4. Розкрити особливості розвитку уваги дітей раннього та дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 5. Добрати дидактичні ігри на розвиток уваги дошкільників (за програмою за вибором студента).

Завдання 6. Охарактеризувати особливості мовлення дошкільників. Із книги К.І. Чуковського «От двух до пяти» добрати цікаві приклади дитячої словотворчості.

Література:

1. Альтхауз Д., Дум Э. Цвет – форма – количество: Опыт работы по развитию познавательных способностей детей дошкольного возраста / Пер. с нем. под ред. В. В. Юртайкина. – М.: Просвещение, 1984. – 64 с.
2. Ананьев Б. Г., Рыбалко Е. Ф. Особенности восприятия пространства у детей. – М.: Просвещение, 1964. – 304 с.
3. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. – К.: Теміріс. – 112 с.
4. Бауэр Т. Психическое развитие младенца. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
5. Венгер Л. А., Пилюгина Э. Г., Венгер Н. Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка. / Под ред. Л. А. Венгера. – М.: Просвещение, 1988. – 144 с.
6. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. – К., 1978. – 252 с.
7. Запорожец А. В., Венгер Л. А., Зинченко В. П., Русская А. Г. Восприятие и действие / Под ред. А. В. Запорожца. – М.: Просвещение, 1967. – 324 с.
8. Запорожец А. В. Развитие ощущений и восприятий в раннем и дошкольном детстве // Избр. психолог. труды: В 2 т. – М., 1986. – Т. 1. – С. 91–99.
9. Ендовицкая Т. В., Зинченко В. П., Русская А. Г. Развитие ощущений и восприятий // Психология детей дошкольного возраста. Развитие познавательных процессов / Под ред. А. В. Запорожца, Д. Б. Эльконина. – М., 1964. – С. 13–71.
10. Сорокина А.И. Дидактические игры в детском саду. М., 1982.
11. Урунтаева Г.А., Афонькина Ю.А. Практикум по детской психологии. – М. : Владос, 1995. — 291 с.

Лекція 9. Тема: Розвиток пам'яті та уяви дошкільників

Основні питання.

8. Початковий етап у розвитку пам'яті дитини
9. Особливості пам'яті дитини раннього віку
10. Розвиток видів пам'яті дитини з 3 до 7 років. Виникнення елементів довільності пам'яті
11. Керівництво розвитком пам'яті

12. Зародження уяви в ранньому дитинстві
13. Особливості розвитку уяви у дошкільному віці
14. Психолого-педагогічні умови розвитку уяви дошкільників

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Дати порівняльну характеристику досягненням у розвитку пам'яті немовлят і дітей раннього віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 2. Охарактеризувати пам'ять дошкільника (добрати серію дидактичних ігор для розвитку довільної пам'яті дошкільників).

Завдання 3. Охарактеризувати уяву дітей раннього та дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 4. Розкрити та продемонструвати на прикладах прийоми створення нових образів дошкільниками (класти кросворд).

Завдання 5. Добрати дидактичні ігри на розвиток уяви дошкільників (за програмою за вибором студента).

Література:

1. Бадалян Л., Миронов А. Память и нервно-психическое развитие // Дошкольное воспитание. – 1976. – № 4. – С. 23–31.
2. Житникова Л. М. Учим детей запоминать. – Изд. 3-е, доп. – М., 1985.
3. Лебедева С. О. О возможностях развития образной памяти // Дошкольное воспитание. – 1985. – № 8. – С. 52–54.
4. Рошка Г. Что и почему запоминает ребенок // Дошкольное воспитание. – 1986. – № 3. – С. 30–33.
5. Трошихина Ю. Г., Гизатулина Д. Х. Развитие кратковременной памяти у детей раннего возраста // Вопросы психологии. – 1979. – № 4. – С. 127–130.
6. Бауэр Т. Психическое развитие младенца. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
7. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад школа, 1986. – 152 с.
8. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 167–198.
9. Проскура Е. В., Шибицкая Л. А. Как учить самых маленьких. – К.: Рад школа, 1987. – 112 с.
10. Развитие познавательных способностей в процессе дошкольного воспитания / Под ред. Л. А. Венгера. – М.: Педагогика, 1986. – 223 с.
2. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. – М.: Изд. центр «Академия», 1997. – С. 157–168.202

Розвиток уяви

1. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. – К.: Томіріс, – 112 с.
2. Балацька Л. К. Уява в житті дитини. – К.: Знання, 1974. – 46 с.
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
4. Галигузова Л. Н. Творческие проявления в игре детей раннего возраста // Вопросы психологии. – № 2. – 1993. – С. 17–26.
5. Давидчук А. Н. Конструктивное творчество дошкольника. – М.: Просвещение, 1973. – 76 с.

6. Дьяченко О. М. Воображение дошкольника. – М., 1986.
7. Дьяченко О. Особенности развития воображения умственно одаренных детей // Дошкольное воспитание. – 1993. – № 8. – С. 46–51.
8. Захаров А. И. Как преодолеть страхи у детей. – М.: Педагогика, 1986. – 112 с.
9. Кириллова Г. О воображении детей младшего дошкольного возраста в игре // Дошкольное воспитание. – 1973. – № 12. – С. 35–40.
10. Кириллова Г. Подражание и самостоятельность в словесном творчестве детей // Дошкольное воспитание. – 1978. – № 12. – С. 63–69.
11. Кириллова Г. Реалистические тенденции в воображении детей // Дошкольное воспитание. – 1981. – № 12. – С. 45–47.
12. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад школа, 1986. – 152 с.
13. Кравцова Е. Развитие воображения // Дошкольное воспитание. – 1989. – № 12. – С. 37–41.231

Лекція 10. Тема: Розвиток мислення дошкільників

Основні питання.

1. Розвиток мислення у немовлячому віці
2. Характеристика мислення дитини раннього віку
3. Основні лінії у розвитку мислення дошкільника
4. Психолого-педагогічні умови розвитку мислення

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Дати порівняльну характеристику досягненням у розвитку мислення дітей раннього та дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 2. Добрати дидактичні ігри на розвиток мислення дошкільників (за програмою за вибором студента).

Завдання 3. Охарактеризувати емоційний розвиток дошкільників (**скласти кросворд**).

Завдання 4. Добрати твори художньої літератури для розвитку етичних почуттів дошкільників.

Завдання 5. Підготувати наукову доповідь на тему «Розвиток волі дошкільників як передумова успішного навчання в школі».

Література:

1. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. – К.: Томіріс, 1995 – 112 с.
2. Бауэр Т. Психическое развитие младенца. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с.
3. Буре Р. С. Готовим детей к школе. – М.: Просвещение, 1987. – 96 с.
4. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад школа, 1991. – 368 с. – С. 129–185.
5. Воспитание и обучение детей 6-го года жизни. – М.: Просвещение, 1987. – 160 с.
6. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном процессе детского сада.: Метод. реком. / Под ред. В. К. Котырло, С. Е. Кулачковой. – К.: Рад. Школа, 1989. – 88 с.

7. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад школа, 1986. – 152 с.
8. Люблінська Г. О. Дитяча психологія.- К.: Вища школа, 1974. – С. 198–232.
9. Проколієнко Л. М. Формування допитливості у дітей дошкільного віку. – К.: Рад школа. –1979. – 88 с.
10. Развитие мышления и умственное воспитания дошкольника / Под ред. Н. Н. Поддъякова. – М.: Педагогика, 1985.

Лекція 11. Тема: Розвиток самосвідомості дошкільників

Основні питання.

1. Розвиток передумов самосвідомості у немовлячому віці
2. Розвиток самосвідомості в ранньому дитинстві
3. Розвиток самооцінки у дошкільника
4. Розвиток самосвідомості старших дошкільників

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Дати порівняльну характеристику досягненням у розвитку мислення дітей раннього та дошкільного віку (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 2. Добрати дидактичні ігри на розвиток мислення дошкільників (за програмою за вибором студента).

Завдання 3. Охарактеризувати емоційний розвиток дошкільників (скласти кросворд).

Завдання 4. Добрати твори художньої літератури, спрямовані на розвиток етичних почуттів дошкільників.

Завдання 5. Підготувати есе на тему «Розвиток гуманних почуттів дошкільника – основа гуманного суспільства».

Література:

1. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
2. Воспитание гуманных чувств у детей / Под ред. Л. Н. Прокопиенко, В. К. Котырло. – К.: Радянська школа, 1987. – 174 с.
3. Тищенко С. П. Развитие внутреннего мира ребенка / В кн: Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред. Л. Н. Прокопиенко. – К.: Рад. школа, 1991. – 368 с. – С. 40–83.274
4. Воспитание и обучение детей 6-го года жизни. – М.: Просвещение, 1987. – 160 с.
5. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников / Под ред. А. М. Виноградовой. – М.: Просвещение, 1989. – 96 с.
6. Деятельность и взаимоотношения дошкольников / Под ред. Т. А. Репиной. – М.: Педагогика, 1987. – 190 с.
7. Елагина М. Роль оценки взрослого в развитии детей // Дошкольное воспитание. – 1988. – № 9. – С. 71–76.
8. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном процессе детского сада.: Метод. реком. / Под ред. В. К. Котырло, С. Е. Кулачковой. – К.: Рад. школа, 1989. – 88 с.
9. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад школа, 1991. – 221 с.

11. Лисина М. И., Силвестру А. И. Психология самопознания у дошкольников. – Кишинев, 1983.

Лекція 12. Тема: Темперамент у дошкільному віці. Розвиток здібностей дошкільників

Основні питання.

7. Психофізіологічні особливості темпераменту у дітей від народження до семи років
8. Характеристика дітей з різними типами темпераменту
9. Врахування типів темпераменту дітей у їх вихованні
10. Становлення передумов розвитку здібностей у дітей раннього віку
11. Розвиток здібностей у дошкільника
12. Психологічні особливості ранньої обдарованості

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Дати порівняльну характеристику дітям з різним типом темпераменту (скласти порівняльну таблицю).

Завдання 2. Добрати діагностичні методики для визначення темпераменту дорослих та дітей (за вибором студента).

Завдання 3. Розкрити класифікацію здібностей (скласти кросворд).

Завдання 4. Добрати дидактичні ігри для розвитку творчих здібностей дошкільників.

Завдання 5. Розробити конспект нетрадиційного заняття для обдарованих дошкільників.

Література:

1. Альтхауз Д., Дум Э. Цвет – форма – количество: Опыт работы по развитию познавательных способностей детей дошкольного возраста / Пер. с нем. под ред. В. В. Юртайкина. – М.: Просвещение, 1984. – 64 с.
2. Белова Е., Ищенко И. Одаренный ребенок. Что могут сделать для него родители // Дошкольное воспитание. – 1992. – № 7–8. – С. 26–31.
3. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. – К.: Радянська школа, 1978. – 252 с.
4. Генезис сенсорных способностей / Под ред. Л. А. Венгера. – М., 1976.
5. Гильбух Ю. З., Гарнец О. Н., Коробко С. Л. Феномен умственной одаренности // Вопросы психологии. – 1990. – № 4. – С. 147–155.
6. Жизнь знаменитых детей. – К.: Богдана, ЛТД, 1993. – 256 с.
7. Кузьменко В. У. Развитие индивидуальности дитини 3-7 років: Монографія. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 354 с.
8. Комарова Т. С. О развитии способностей к изобразительной деятельности // Дошкольное воспитание. – 1990. – № 6. – С. 44–50.
9. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. – М.: Педагогика, 1981. – 240 с.
10. Одаренные дети: Пер с англ / Общ. ред. Г. В. Бурменской, В. М. Слуцкого. – М. Прогресс, 1991. – 376 с.
11. Проколієнко Л. М. Формування допитливості у дітей дошкільного віку. – К.: Рад. школа, 1979. – 88 с.
12. Психология одаренности детей и подростков / Под ред. Н. С. Лейтеса. – М.: Изд. центр «Академия», 2000. – 336 с.

Темперамент у дошкільному віці

1. Горбачева В. А. Опыт изучения индивидуально-типологических особенностей детей трехлетнего возраста / Известия АПН РСФСР. – 1954. – Вып. 52. – С. 6–39.
2. Индивидуальный подход к детям в воспитательно-образовательном процессе детского сада.: Метод. реком. / Под ред. В. К. Котырло, С. Е. Кулачковой. – К.: Рад. школа, 1989. – 88 с.
3. Кагальняк А. О. О связи характера и темперамента // Дошкольное воспитание. – 1974. – № 8. – С. 60–64.
4. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3–7 років: Монографія. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 354 с.
5. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – 354 с. – С. 300–304.
6. Слободская Е. Р. Темперамент в раннем возрасте: родительские оценки поведения детей // Вопросы психологии. – 1955. – № 6. – С. 104–112
7. Уманский Л. И. Некоторые типологические различия в игровых действиях детей // Доклады АПН РСФСР. – 1961. – №3. – С. 61–64.
8. Морфофункциональное созревание основных физиологических систем организма детей дошкольного возраста / Под ред. М. В. Антроповой, М. М. Кольцовой.– М.: Педагогика,1983.– 160 с.
9. Файнберг С. У каждого ребенка свой темперамент и характер // Дошкольное воспитание. – 1965. – № 2. – С. 57–62.
10. Смирнова Е. О. Психология ребенка от рождения до 7 лет. – М.: Школа-Пресс, 1997. – 383 с.

Лекція 13. Тема: Психологічна готовність дошкільників до навчання у школі

Основні питання.

6. Соціальна ситуація розвитку дитини при переході із дитячого закладу в школу.
7. Мотиваційна готовність дитини до шкільного навчання
8. Пізнавальна готовність дошкільника до систематичного навчання
9. Вольова готовність дитини виконувати вимоги школи
10. Емоційна готовність дошкільника до входження у систему взаємовідносин шкільного середовища

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Охарактеризувати психологічну готовність дітей до шкільного навчання за основними компонентами: мотиваційна, інтелектуальна, емоційна, вольова готовність (скласти таблицю).

Завдання 2. Підготувати психологічний інструментарій з методиками діагностики дитини до навчання в школі за основними компонентами.

Література:

1. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят. – К.: Томіріс, 1995. – 112 с.
2. Богуш А. М. Речевая подготовка детей к школе. – К.: Рад. школа, 1984. – 176 с.
3. Буре Р. С. Готовим детей к школе. – М.: Просвещение, 1987. – 96 с.

4. Воспитание и обучение детей 6-го года жизни / Под ред. А. А. Парамоновой, О. С. Ушаковой. – М.: Просвещение, 1987. – 160 с.
5. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников / Под ред. А. М. Виноградовой. – М.: Просвещение, 1989. – 96 с.
6. Завтра в школу / Під заг. ред. В. К. Котирло. – К.: Рад. школа, 1977. – 128 с.
7. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад школа, 1986. – 152 с.
8. Котирло В. К. Початковий період у навчанні школярів. – К.: «Знання». – № 7. – 1985. – 48 с.
9. Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М.: Педагогика, 1991 – 152 с.
11. Тренируйте ум детей / Сост. Ю. В. Гильбух, В. А. Георгиевская. – К.: Рад. школа, 1983. – 72 с.

V. Контроль якості знань студентів

5.1. Форми і методи поточного контролю.

Запитання для поточного контролю

1. Визначити предмет і структуру дитячої психології.
2. Вказати основні закономірності психічного розвитку людини.
3. Назвати передумови та умови психічного розвитку дитини.
4. Охарактеризувати рушійні сили психічного розвитку.
5. Розкрити принципи вивчення психіки дитини.
6. Зробити класифікацію методів дитячої психології.
7. Визначити роль біологічних і соціальних факторів у психічному розвитку дитини.
8. Проблема вікової періодизації психічного та особистісного розвитку дитини.
9. Охарактеризувати вікові періоди психічного розвитку дитини від народження до початку навчання у школі.
10. Визначити анатомо-фізіологічні особливості новонародженого, з'ясувати значення рефлексів у житті новонародженого.
11. Назвати особливості розвитку органів чуття новонародженого
12. Дослідити розвиток емоційної сфери новонародженого.
13. Дати характеристику кризі новонародженості.
14. Назвати особливості немовлячого віку.
15. Дати загальну характеристику психічного розвитку немовлят.
16. Назвати особливості психічного розвитку дітей раннього віку.
17. Охарактеризувати особливості спілкування дітей з дорослими і однолітками.
18. Визначити етапи розвитку мовлення дитини раннього віку.
19. Назвати новоутворення пізнавальної сфери у період раннього дитинства.
20. Визначити передумови формування особистості у ранньому дитинстві. Криза трьох років.
21. Назвати продуктивні види діяльності дошкільника.
22. Дати характеристику трудовій діяльності дитини дошкільного віку.
23. Дослідити розвиток пізнавальних процесів дошкільника.
24. Визначити особливості уваги дітей дошкільного віку.
25. Охарактеризувати особливості розвитку мовлення в дошкільному віці.
26. Дослідити сенсорний розвиток дошкільників.

27. Визначити та охарактеризувати види мислення у дошкільному віці.
28. Дослідити розвиток пам'яті дошкільників.
29. Назвати особливості формування уяви у період дошкільного дитинства.
30. Дослідити розвиток емоцій та почуттів у дошкільному віці.
31. назвати особливості розвитку вольових дій дошкільників.
32. Визначити специфіку управління розвитком волі у дошкільників.
33. Охарактеризувати особливості розвитку мотиваційної сфери і формування самосвідомості дошкільника.
34. Дослідити роль гри у розвитку мотиваційної сфери дошкільника.
35. Дати характеристику самосвідомості і дошкільника.
36. Дослідити особливості прояву темпераменту і характеру дитини дошкільного віку.
37. Визначити психологічні особливості дітей різних типів темпераменту.
38. Назвати складові психологічної готовності дитини до школи.
39. Дослідити розвиток особистості у старшому дошкільному віці.

5.2. Форми і методи підсумкового контролю.

1 За Конвенцією ООН «Про права дитини» періодом дитинства вважається вік:

- а) від народження до вступу в школу;
- б) від народження до закінчення початкового навчання;
- в) від народження до 18 років;
- г) інший віковий період_____.

1. Продовжити перелік кола явищ, які входять до предмету дитячої психології:

- а) психічний розвиток дитини на різних етапах її індивідуального життя;
  - б) становлення особистості;
  - в), _____ г), _____ д), _____ е), _____ ж).
-
-

3. Вставити пропущені слова у визначенні: *предметом дитячої психології є _____ психіки людини протягом дитинства, розвиток психічних процесів та психічних якостей особистості дитини.*

4. У загальній структурі дитячої психології виділяють (продовжити перелік):

- а) психологію новонародженого;
  - б) психологію дитини раннього віку;
  - в), _____ г), _____ д), _____ е).
-
-

5. До понять, що характеризують онтогенез людини не належать:

- а) дозрівання;
- б) інтеріоризація;
- в) виховання;
- г) ідентифікація;
- д) розвиток.

6. Знайдіть помилку у характеристиці онтогенезу (підкреслити слово):

Онтогенез полягає у змінах, що носять закономірний, послідовний, регресивний характер, як рух від нижчих до вищих рівнів життєдіяльності, її структурне та функціональне вдосконалення.

7. Які науки вивчають такі напрями онтогенезу, як онтогенез психіки та соціальний онтогенез:

- а) соціальна психологія;
- б) біологія;
- в) фізіологія;
- г) вікова психологія;
- д) педагогічна психологія.

8. Продовжити фразу: Розвиток психіки дитини хоча й зумовлений соціальними умовами її життя, але спирається на_____.

9. Дозрівання як прояв онтогенезу визначений:

- а) фенотипом;
- б) генотипом;
- в) соціалізацією;
- г) чимось іншим_____.

10. Яку зумовленість психічного розвитку дитини акцентує поняття «формування» психічних якостей підростаючої особистості?

- а) психологічну;
- б) біологічну;
- в) соціальну;
- г) фізіологічну;
- д) якусь іншу _____.

11. Яке словосполучення пропущене у визначенні:

Поняття «становлення» підкреслює процес набуття _____ у процесі розвитку дитини.

1. Знайдіть помилку у характеристиках, які вказують на зв'язок навчання і розвитку:

- а) розвиток веде за собою навчання;
- б) навчання веде за собою розвиток;
- в) розвиток психіки людини в умовах навчання досягає таких успіхів, які неможливі за інших обставин;
- г) організоване навчання прискорює перехід дітей до абстрактного мислення.

5.3. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота														Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2						Змістовий модуль 3				40	100
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T1	T2	T3	T4		
5	5	5	5	4	4	4	4	4	5	2	3	5	5		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Критерії оцінювання знань студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних

	завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ЗВО без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Шкала оцінювання результатів ПОТОЧНИХ (СЕМЕСТРОВИХ)

видів навчальної діяльності: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для оцінювання результатів поточних (семестрових) видів навчальної діяльності
54-60	A	відмінно
48-53	B	добре
42-47	C	
39-41	D	задовільно
36-38	E	
21-35	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання окремих видів навчальної діяльності
0-20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання результатів ЕКЗАМЕНУ:**національна та ECTS**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
36-40	A	відмінно
32-35	B	добре
28-31	C	
26-27	D	задовільно
24-25	E	
14-23	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-13	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	Відмінно
80-89	B	Добре
70-79	C	
65-69	D	Задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Навчально-методична карта дисципліни

Додається навчально-методична карта дисципліни «Психологія дитяча» (курс 1 магістратури, I семестр).

VII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Авдеева Н. Н., Мещерякова С. Ю. Вы и младенец: у истоков общения. — М.: Педагогика, 1991. — 160 с.
2. Артемова Л. В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. — К.: Томіріс, 1995. — 112 с.
3. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения. — М.: Педагогика, 1990. — 144 с.
4. Вікова психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. — К.: Просвіта, 2001. — С. 5—7, 10—39.
5. Выготский Л. С. История развития высших психических функций. — М.: Педагогика, 1983. — Т. 6.
6. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 424 с.
7. Зеньковский В. В. Психология детства: учебное пособие для вузов. — М.: Academia, 1996. — 346 с.
8. Игра и развитие ребенка в дошкольном возрасте. Ч. 1. Материалы междунаучно-практ. конф. — М.: Прометей, 1995. — 96 с.
9. Коментар до базового компонента дошкільної освіти в Україні: Науково-метод. О. Л. Кононко. — К.: Редакція ж-лу «Дошкільне виховання», 2003. — 243 с.
10. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. — К.: Рад школа, 1991. — 221 с.
11. Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. — М.: Педагогика, 1991. — 152 с.
12. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. — М.: Изд-во МГУ, 1981. — 467 с.
13. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. — М.: Педагогика, 1986. — 144 с.
14. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічних досліджень. — НДП, 1990. — 240 с.
15. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку / Плохій З. П., Кулачківська С. Є., Ладивір С. О., Пироженко Т. О. та ін. — К.: АПНУ, Ін-т проблем виховання. — 286 с.
16. Моргун В. Ф., Ткачева Н. Ю. Проблема периодизации развития личности в психологии. — М.: Изд-во МГУ, 1981. — 84 с.
17. Мухина В. С. Игрушка как средство психологического развития ребенка // Вопросы психологии. — 1988. — № 2. — С. 123—128.
18. Непомнящая Н. И. Становление личности ребенка 6-7 лет. — М.: Педагогика, 1992. — 160 с.
19. Островская Л. Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников. — М.: Просвещение, 1990. — 160 с.
20. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. — К.: Академ-видав, 2008. — 432 с.
21. Приходько Ю. О. Дитяча психологія: Нариси становлення та розвитку. — К.: Міленіум, 2003. — 192 с.

22. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология. — М.: Изд. Центр «Академия», 1997. — С. 98—107.
23. Шаграева О. А. Детская психология. Теоретический и практический курс. — М.: ВЛАДОС, 2001. — 368 с
24. Эльконин Д. Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте // Вопросы психологии. — 1971. — № 4.

Допоміжні:

1. Басов М. Я. Избран. психологические произведения / Под. ред. В. Н. Мясищева, В. С. Мерлина. — Педагогика, 1975. — 432 с.
2. Воспитание детей дошкольного возраста / Под ред Л. Н. Проколиенко. — К.: Рад школа, 1990. — 368 с.
3. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. — СПб.: СОЮЗ, 1997. — 224 с.
4. Г. Крайг. Психология развития. — СПб., 2003. — 992с.
5. Гаспарова Е. Ведущая деятельность дошкольного возраста // Дошкольное воспитание. — 1987. — № 7. — С. 45—50.
6. Запорожец А. В. Избр. психол. труды в 2 т. — М.: Педагогика, 1986.
7. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. — К.: Рад. школа, 1986. — 152 с.
8. Кучинська І. О. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка. — Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. — 104 с.
9. Леонтьев А. Н. Психологические основы дошкольной игры // Избр. психолог. произведения: В 2-х т. — М.: Педагогика, 1983. — Т. 1. — С. 303—323.
10. Михайленко Н., Короткова Н. Взаимодействие взрослого с детьми в игре // Дошкольное воспитание. — 1993. — № 3. — С. 15; № 4. — С. 18—23.
11. Морфофункциональное созвращение основных физиологических систем организма детей дошкольного возраста / Под ред. М. В. Антроповой, М. М. Кольцовой. — М.: Педагогика, 1983. — 160 с.
12. Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации / Отв. ред. А. А. Бодалев. — М.: Педагогика, 1987. — 164 с.
13. Проблемы дошкольной игры: Психолого-педагогический аспект / Под ред. Н. Н. Поддъякова, Н. Я. Михайленко. — М.: Педагогика, 1987. — 192 с.
14. Репина Т., Гостюхина О. Самостоятельные игровые объединения // Дошкольное воспитание. — 1984. — № 2. — С. 43—46.
15. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / Под ред А. В. Запорожца. — М.: Просвещение, 1976. — 96 с.
16. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии // Избр.пед.соч.: В 2 т. — М.: Педагогика, 1974. — Т. 1. — С. 354—385.
17. Эльконин Д. Б. Психология игры. — М.: Педагогика, 1978. — 304 с.

Інформаційні ресурси

1. Детская психология
www.childpsy.ru

Портал присвячено віковій психології та галузям дитячої психології.
Для спеціалістів, педагогів, батьків. Ресурс російською мовою.

2. Детская психология для родителей
<http://psyparents.ru/>

Психолого-педагогічна освіта батьків з проблем навчання, виховання і розвитку дітей, профілактики порушень розвитку.

Для дорослих. Ресурс російською мовою.

3. Дошкільник: сайт для всей семьи

<http://doshkolnik.ru/index.php>

Форум батьків, на якому висвітлено питання виховання дітей від народження до закінчення школи.

Для батьків. Ресурс російською мовою.

4. Дошкольное образование

<http://dob.1september.ru/>

Архів навчально-методичної газети «Дошкольное образование» (Первое сентября) 2000-2008 рр.

Для фахівців. Ресурс російською мовою.

5. Дошколята – авторський сайт про виховання дітей від народження до семи років

<http://www.doshkolyata.com.ua>

Поради, посилання на книги і мультимедійні ресурси, нормативна база.

Для дорослих. Ресурс українською мовою.

6. Малыши

<http://www.za-partoi.ru/>

Блог з виховання, навчання та розвитку дошкільників: корисні статті, поради з виховання та дитячої психології, опис різноманітних занять з дітьми, ігри для розвитку, сценарії тощо.

Для батьків та вихователів. Ресурс російською мовою.